

Način obračuna kamatne stope kod potrošačkog zajma - otvorena pitanja hrvatskog prava i financijske prakse

Čulinović-Herc, Edita; Dimitrić, Mira

Source / Izvornik: **Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, 2006, 27., 57 - 86**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:118:155968>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-30**

PRAVRI

Pravni fakultet Faculty of Law

Sveučilište u Rijeci
University of Rijeka

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Law](#)
[- Repository University of Rijeka, Faculty of Law](#)

uniri DIGITALNA
KNJIŽNICA

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

NAČIN OBRAČUNA KAMATNE STOPE POTROŠAČKOG ZAJMA – OTVORENA PITANJA HRVATSKOG PRAVA I FINACIJSKE PRAKSE

Dr. sc. Edita Čulinović – Herc,
izvanredna profesorica

Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci

Dr. sc. Mira Dimitrić, izvanredna profesorica

Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci

UDK: 336.781.5(497.5)
336.77:330.567.22

Ur.: 10. listopada 2006.

Pr.: 9. siječnja 2006.

Izvorni znanstveni članak

Potrošači kao korisnici bankovnih usluga susreću se sa sve sofisticiranijim bankovnim proizvodima. To je posebno izraženo kod bankovnih usluga kreditnog tipa. Jedno je od važnijih pitanja prilikom donošenja odluke o sklapanju ugovora o potrošačkom zajmu pitanje usporedivosti visine kamatnih stopa iskazanih u ponudama različitih kreditora. To omogućuje podatak o realnoj godišnjoj kamatnoj stopi, ili, kako se još naziva, efektivnoj kamatnoj stopi, stoga se propisi europskog prava koji reguliraju ovo područje neprekidno usavršavaju u cilju postizanja što ujednačenijeg načina obračunavanja. To je razumljivo jer se ti krediti, kao uostalom i druge usluge, nude slobodno na prekograničnoj osnovi. Dorada načina obračuna ide u tom pravcu da se jasno nastoje odrediti svi troškovi koje treba odbiti prije samog obračuna kao troškove kredita, s obzirom da u tom pogledu postoje u zemljama članicama značajne razlike. Stoga se ti propisi izlažu u nastavku i naznačuju pravci njihovih izmjena. S druge strane, ukazuje se i na tendenciju propisivanja tzv. crnih klauzula pri potrošačkom zajmu namijenjenih upravo tome da se sankcionira nepoštena bankovna praksa. Obuhvaćanje tih klauzula tzv. crnom listom ima za posljedicu njihovu ništavost.

Zatim se pitanje načina obračuna realne godišnje kamatne stope potrošačkih zajmova sagledava kroz prizmu hrvatskih propisa. Pri tom se imaju u vidu dva takva propisa, onaj Hrvatske narodne banke, koji se primjenjuje na banke (kako kod kreditnih i depozitnih poslova), ali i propis Ministarstva gospodarstva rada i poduzetništa, koje je kao resorno ministarstvo za zaštitu potrošača, donijelo propis sličnog polja primjene. Ti se propisi uspoređuju te empirički vrednuju. U na-

stavku se posebno skreće pozornost na utjecaj tzv. sigurnosnog pologa na način obračuna, te se upozorava na neusklađenost tih propisa kada je u pitanju jasno određenje troškovne baze.

Ključne riječi: potrošački zajam, kamatna stopa, efektivna kamatna stopa, realna godišnja kamatna stopa, zaštita potrošača.

1. Uvod

Potrošači su uobičajeni korisnici bankovnih usluga. Broj bankovnih usluga neprekidno je u porastu kao i broj njihovih korisnika. Raznovrsnost bankarskih usluga uvjetovana je između ostalog i činjenicom da se te usluge mogu pružati na daljinu, odnosno primjenom elektroničkih medija. Sedamdesete godine bile su godine fizičkog bankarstva u kojima bankovne usluge kreditnog tipa nisu bile u toj mjeri razvijene. Sada su se i kreditne usluge diversificirale, stoga bankovnoj praksi nisu nepoznati novi paketi usluga koji s jedne strane na različite načine financiraju nabavu suvremene tehnološke opreme, a s druge strane omogućuju povezivanje kredita sa štednjom ili s osiguranjem. S druge strane, potrošači se sve više koriste elektroničkim sredstvima plaćanja, pri čemu se tu ne misli samo na plaćanje putem kartica na prodajnom mjestu već i korištenje kućnog odnosno internetskog bankarstva, ili plaćanje putem mobilnog telefona.¹

U europskom kontekstu bankarski se sektor mijenja. U domeni bankovnih usluga postoji velik broj smjernica koje s jedne strane harmoniziraju statusno pravo banaka (npr. uređujući adekvatnost kapitala) ili s druge strane harmoniziraju određene aspekte ugovornog prava, kao što čini Smjernica o garancijskim shemama za depozite² koja uređuje minimalni iznos štednog uloga za koje država članica jamči isplatu u slučaju insolventnosti banaka. Ipak je u nedavnom izvješću Grupe eksperata za bankarstvo, u kojem je izvršena evaluacija primjene *Financial Services Action Plan*, ocijenjeno da je nivo harmonizacije nezadovoljavajući. Ocijenjeno je da europski bankarski sektor iskazuje niži nivo profitabilnosti od banaka iz SAD-a.³ Također je iznesen podatak da smjernice koje uređuju različite aspekte pojedinih instituta nisu međusobno usklađene. Naročito je zapažen "učinak gomilanja". Naime, pri sklapanju ugovora (elektroničkim putem) može se

¹ de COCK BUNING M., / HONDIUS E., / PRINS C., / de VRIES M., "Consumer@ Protection.EU. An Analysis of Consumer Legislation in the Information Society" in: *Journal of Consumer Policy* 2001, p. 24 (2001): 287.

² Directive 94/19/EC of the European Parliament and of the Council of 30 May 1994 on deposit-guarantee schemes, *OJL 135*, 31/05/1994 P. 0005 – 0014

³ Tzv. return on equity bio je 1992. godine u Europi 9,3% da bi 2001. godine narastao na 12,3%, pri čemu je vrhunac profitabilnosti iskazan 1999. godine u iznosu od 15,2%, dok banke SAD-a pokazuju u istom referentnom periodu porast od 12,6% ka 18,6%. Vidi FSAP: Progress and Prospects, Final Report, Expert Group on Banking, May 2004, str. 7.

dogoditi da potrošača treba informirati prije sklapanja ugovora o tri skupine podataka temeljem triju smjernica koje se na taj ugovor primjenjuju, a da dolazi do njihova udvostručavanja: određeni podaci zahtijevaju se prema Smjernici o elektroničkoj trgovini, drugi prema Smjernici o marketingu financijskih usluga na daljinu, a treći prema Smjernici o potrošačkom kreditu. Sve to dovodi do toga da potrošaču treba predočiti 40 različitih podataka prije sklapanja ugovora.

Sloboda pružanja usluga na tržištu EU nije upitna. Ipak se banke u pokušaju širenja svojih usluga izvan svojih nacionalnih okvira susreću s nekim preprekama. U prvom redu radi se o strukturalnim preprekama: činjenici da korisnici bankarskih usluga, a posebno potrošači preferiraju lokalne banke s kojima mogu "izgraditi odnos". Stoga se kod leasinga, potrošačkih kredita i kredita za kupnju nekretnine preferira lokalna prisutnost, što zapravo znači da je bankama nepraktično nuditi te usluge na daljinu. Vrlo su rijetki slučajevi da su određene bankarske grupacije započele sa *on-line* uslugama da bi tek kasnije osnovale podružnicu.

Osim strukturalnih postoje i prepreke unutar kojih su identificirane porezne, zakonske i administrativne prepreke. Primjerice, neoporezivanje kamata često se dopušta samo za račune kod banaka koje su osnovane po pravu države članice, ili se od društava zahtijeva imenovanje lokalnog poreznog predstavnika. Kao ostale prepreke navode se velike razlike u insolventnom pravu država članica (banke nisu sigurne da li će u situacijama prekograničnog kreditiranja imati u slučaju stečaja položaj osiguranog ili neosiguranog vjerovnika). Na to se nadovezuju razlike između pravnih učinaka pojedinih sredstava osiguranja tražbina, postupci prisilne realizacije tih sredstava, među kojima se izdvajaju razlike između sudskih i izvansudskih metoda realizacije.

Strukturalne promjene dešavaju se i u organizacijskim okvirima banaka. Zapažen je porast konsolidacije bankarskog sektora na nacionalnom nivou, ali ga ne prati stupanj prekogranične konsolidacije. U smislu tržišne zastupljenosti banke su prisutne jednako kao društva kćeri i kao i podružnice banaka.⁴ Ukupna tržišna zastupljenost nedomicilnih bankarskih institucija EU na tržištu država članica iznosila je 15,2% 2002.⁵ Naime, treba imati na umu, da pojam "banka" u europskom kontekstu treba razumjeti u generičkom smislu. On obuhvaća čitav niz kreditnih institucija koje su licencirane da obavljaju usluge, tzv. *EU banking passport* kako ga definira Smjernica 2000/12/EC.⁶ Stoga u praksi dolaze u obzir: *commercial banks, mutual societies, cooperatives, saving banks, partnership* itd.⁷

⁴ Vidi Financial Services Action Plan: Progress and Prospects, Expert Group on Banking, Final Report, May 2004, p. 5.

⁵ Ibid., p. 6.

⁶ Annex 1 to Directive 2000/12/EC

⁷ Financial Services Action Plan: Progress and Prospects, Expert Group on Banking, Final Report, May 2004, p. 5.

S druge strane, porast broja bankovnih usluga koje se nude na tržištu proizlazi i iz činjenice da su banke ovlaštene nuditi *de facto* sve financijske usluge. Koncept univerzalnog bankarstva poznaje i hrvatski bankovni sustav. Osim pravih “bankovnih usluga”, banke u RH su ovlaštene pružati i “ostale financijske usluge”.^{8,9}

2. Ratio potrošačkog zakonodavstva u domeni financijskih usluga

Zaštita potrošača jedan je od važnih pokretača zakonodavne aktivnosti. Kada je riječ o intervenciji zakonodavca u domeni financijskih usluga, tada se kao obrazloženje nude neki ciljevi koje zakonodavac želi postići. Prema Benstonu¹⁰ neki od tih ciljeva jesu: očuvati povjerenje potrošača u financijski sustav; osigurati da potrošači budu u dovoljnoj mjeri informirani kako bi mogli donijeti informiranu odluku, kao i da se s njima korektno postupi, osigurati *fair pricing* financijskih usluga, zaštititi potrošače od prijevara i neovlaštenih transakcija itd.

Međutim, treba imati na umu da nisu svi potrošači isti. Siromašan i neobrazovan korisnik tekućeg računa nije isto što i sofisticiran i imućan ulagatelj.¹¹ Nadalje, svakako da će u okviru slike potrošača bolje pristajati (fizička) osoba koja je u zajmovnoj potrebi od one koja raspolaže viškom novca, makar se i potonja smatra potrošačem. Ipak ako se ograničimo samo na fizičku osobu – deponenta, također postoje razlike radi li se o deponentu koji sklapa s bankom *a vista* novčani depozit ili ulaže novac u investicijski fond (također putem banke). Ipak, iako ima argumenata da posljednjeg ne smatramo običnim potrošačem, postoje shvaćanja koja poistovjećuju ulagatelja i potrošača. Pogotovo se izjednačuje individualni ulagatelj koji djeluje na globalnom financijskom tržištu s potrošačem na domaćem tržištu.

Kako je predmet ovog rada usredotočen na pitanje financijske transparentnosti ugovora o potrošačkom zajmu, posebno u odnosu na iskazivanje kamatne stope i način njezina obračuna, kako u europskom tako i u hrvatskom pravu, valja poći od definicije sadržane u čl. 1. st. 2. (a) Smjernice 87/102/

⁸ Vidi čl. 3. i čl. 6. ZB

⁹ Vidi čl. 6. st. 2. Zakona o bankama, NN 84/2002.

¹⁰ “To maintain consumer confidence in the financial system; to assure that consumers receive sufficient information to make good decisions and are dealt with fairly; to assure fair pricing of financial services; to protect consumers from fraud and misrepresentation and to prevent invidious discrimination against individuals..” Vidi, BENSTON G. J., “Consumer Protection as Justification for Regulating Financial-Services Firms and Products” in: *Journal of Financial Services Research*, 2000, p. 277.

¹¹ CARTWRIGHT P., “Consumer Protection in Financial Services: Putting the Law in Context” in: *Consumer Protection in Financial Services*, The Hague-London-Boston, 1999, p. 4.

EEC o potrošačkom kreditu.¹² Smjernica definira potrošača kao “*a natural person who (...) is acting for the purposes which can be regarded as outside his trade or profession*”, dok je vjerovnik (zajmodavac) definiran u čl. 1. st. 2. (a) iste smjernice kao “*a natural or legal person who grants credit in the course of his trade, business or profession, or a group of such persons.*” Iz ovih definicija uočava se da zajmodavac ne mora nužno biti banka već to može biti, primjerice, i fizička osoba (npr. obrtnik) pod uvjetom da daje zajam u sklopu svojeg poslovanja. Smjernica o potrošačkim kreditima koja je sada na snazi implementirana je u hrvatsko zakonodavstvo u Zakonu o zaštiti potrošača, odnosno u Glavi VIII. tog zakona. Naš zakonodavac nazvao je tu glavu zakona upravo potrošački zajam (a ne kredit) da naglasi kako zajmodavac može biti i nebankovna institucija.

S druge strane Zakon o bankama je ovoj problematici pristupio na drugi način. U glavi XVI. koja nosi naziv Zaštita potrošača, svaka se fizička osoba smatra potrošačem neovisno u kojem svojstvu sklapa ugovor s bankom. Sukladno tome proizlazi da se jedna te ista osoba može naći u ulozi potrošača ako sklapa ugovor s bankom, dok ako je riječ o nebankovnoj instituciji, tada ta ista osoba možda neće proći kriterije potrošača. Stomatolog koji uzima kredit od banke za opremu svoje ordinacije smatrat će se po ZB-u potrošačem, dok će to prema ZZP-u biti jedino onda ako uzima kredit za kupnju stvari za osobnu potrošnju. Iz toga proizlazi da čak i profesionalci (po našem Zakonu o dohotku oni su obrtnici i slobodna zanimanja) uživaju zaštitu potrošača ako sklapaju ugovor o kreditu s bankom.

3. Potrošači i kompleksnost financijskih proizvoda

Kao što to ističe Benston,¹³ svaki zakonodavac polazi od ideje savršenog tržišta na kojem su svi potrošači u potpunosti upoznati s naravi i vrijednosti proizvoda kojima se na tržištu trguje. Uloga zakonodavca sastoji se u ispravljanju nedostatnog informiranja potrošača, ili tzv. asimetrične informiranosti (*asymmetric information*). Llewellyn¹⁴ osim toga ističe još neke razloge regulatorne intervencije, kao što su primjerice poteškoće u procjeni kvalitete financijskog proizvoda na mjestu kupnje i slično. Ima autora koji dovode u pitanje načelo potpune informiranosti. Tako Cartwright¹⁵ tvrdi da

¹² Council Directive of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the member States concerning consumer credit (87/102/EEC), OJ L 42, 12.2.1987, p. 48. Amended by: Council Directive 90/88/EEC of 22 February 1990, L 61, 10.3.1990 and Directive 98/7/EG of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998, L 101, 1.4.1998, p.17. See also Consolidated text in English: CONSLEG, 1987L0102 – 21/04/1998. 1-15.

¹³ CARTWRIGHT P. op.cit., str. 10.

¹⁴ LLEWELLYN D.T. “Regulation of Retail Investment Services”, *Economic Affairs*, 1995, p. 13.

¹⁵ CARTWRIGHT P. op.cit., str. 10.

su financijski proizvodi u toj mjeri kompleksni da čak niti potpuna informiranost ne omogućuje potrošačima valjanu procjenu vrijednosti proizvoda prije njegove kupnje, upravo zbog pomanjkanja određenih specifičnih zna-
nja.

Ipak većina autora suglasna je u tome da potrošač prilikom donošenja informirane odluke mora biti u mogućnosti usporediti ponuđene uvjete za sklapanje ugovora, te ih je zbog toga potrebno iskazati na jednak način, iako ima autora koji sumnjaju i u tu tezu. Cranston primjerice primjećuje da: *“The major problem with disclosure regulation is not in securing business compliance, but rather that consumers are unaware of the information disclosed, do not appreciate its significance or simply do not employ the information provided in the market place”*.¹⁶ Iako ova tvrdnja zvuči pesimistički, i za nju ima argumenata. Ima li smisla potrošačima prezentirati način obračuna kamatne stope (formulu) ako oni ne poznaju elementarne pojmove iz financijske algebre, ne razumiju kamatni račun, anticipativni i dekurzivni način obračuna kamatne stope koji imaju svoje korijene u učenju o vremenskoj preferenciji novca. Neobrazovanom potrošaču formula ne znači ništa dogod mu netko ne objasi zbog čega je jedan način obračuna povoljniji od drugog. Stoga se potrošači i dalje oslanjaju na iracionalne faktore pri odlučivanju, kao što su savjet prijatelja ili poznanstvo s bančnim personalom.

4. Europsko zakonodavstvo de lege lata - presjek

Smjernica 87/102/EEC o potrošačkom kreditu, izmijenjena i dopunjena 1990. i 1998. godine,¹⁷ postavila je osnove harmonizacije nacionalnih zakonodavstava zemalja članica EU kada je u pitanju potrošački kredit. Još je tijekom 1995. Komisija EZ-a podnijela izvješće o provedbi Smjernice iz 1987.,¹⁸ nakon kojeg su uslijedile konzultacije involviranih interesnih grupa. Godine 1996. Komisija EZ-a je podnijela Izvješće o provedbi Smjernice 90/88/EEC koja je izmijenila izvornu smjernicu iz 1987., godine u pogledu efektivne kamatne stope (*annual percentage rate - APR*).¹⁹ Studije i konzultacije²⁰ koje su uslijedile kao i veliki broj posebno naručenih elaborata o toj temi²¹ pokazale su da postoje velike razlike u nacionalnom

¹⁶ CRANSTON R. Consumers and the Law, Weidenfeld & Nicolson, 1984, pp. 7-8.

¹⁷ Supra, bilješka 13.

¹⁸ European Commission, Report on the operation of Directive 87/102/EEC, COM (95) 117 final

¹⁹ European Commission, Report on the operation of Directive 90/88/EEC, COM (96) 79 final

²⁰ COM (97) 465 final of 24.09.97.

²¹ Mnoge studije upravo su bile usredotočena na pitanje načina obračuna kamatne stope Vidi: Final report on tender no XXIV/96/U6/21 SECKELMANN R. “Methods of calculation, in the European Economic Area, of the annual percentage rate of charge”, Final report from

pravu zemalja članica kada su u pitanju krediti namijenjeni fizičkim osobama.²² U nekim zakonodavstvima potrošačko kreditno zakonodavstvo obuhvaća *leasing* ugovore s fizičkim osobama koji sadrže opciju kupnje, a u drugima ne. Krediti su različito stilizirani, a s time su povezani različiti načini obračuna kamata i troškova. Smjernica na čijoj se izmjeni radi upravo ima u fokusu utvrđivanje istovjetnog načina obračuna kamatne stope kako bi potrošaču olakšala usporedbu i odabir ponuda.²³ Makroekonomski pokazatelji govore u prilog tome da je volumen potrošačkih kredita značajan – on prelazi iznos od 500 000 milijuna EUR-a, što odgovara iznosu većem od 7% of GDP. Istraživanje Eurobarometra od 1997. godine otkriva visoki postotak nezadovoljstva s kvalitetom potrošačkog zakonodavstva zemalja članica kada su u pitanju financijske usluge: više od 40% ispitanika smatra da zakonodavstvo ne osigurava odgovarajući stupanj transparentnosti financijskih usluga.²⁴

Izmjene i dopune Smjernice iz 1987. godine bile su usmjerne na uspostavu financijske usporedivosti uvođenjem jedinstvenog načina obračuna efektivne kamatne stope. Oko toga pitanja pojavila su se dva pitanja. Prvo se sastojalo u utvrđivanju obračunskih konvencija za vremenske periode kao i za pitanje zaokruživanja iznosa. Drugo se pitanje sastojalo u utvrđivanju “troškovne baze” kredita. Usprkos donošenju Smjernice iz 1998., zemlje članice i dalje ne računaju efektivnu kamatnu stopu na istovjetan način, niti obuhvaćaju iste troškove u troškovnu osnovu. Primjerice, sredstva osiguranja kredita treba računavati u troškovnu osnovicu, pa je to ponukalo zemlje članice da reguliraju ovo područje i izvan zahtjeva postavljenih smjernicom. S druge strane ima pitanja u pogledu kojih niti ova smjernica nije dovoljno precizna, pa tako ne daje odgovor na pitanje što je s provizijama koje se plaćaju posrednicima ili s porezom²⁵ koji se plaća nakon sklapanja ugovora.

31 October 1995, Contract no AO 2600/94/00101, REIFNER U., “Harmonisation of cost elements of the annual percentage rate of charge”, Project no AO-2600/97/000260; DOMONT-NAERT F./DEJEMEPPE P., “Etude sur le probleme de l’usure dans certains états membres de l’espace économique européen, Lovain la Neuve 1987. Vidi još, *Verbraucherschutz bei der Kreditvergabe, insbesondere bei grenzüberschreitenden Geschäften*, u: HADDING/SCHNEIDER Rechtsfragen bei Bankleistungen im Europäischen Binnenmarkt, ERA Köln 1994. str. 273-367. (HABERSACK, M. - Länderbericht Deutschland / DIAMOND, A. Länderbericht Vereinigtes Königreich / HOFFMANN, E. Länderbericht Belgien / Länderbericht Frankreich WITZ, C.)

²² Vidi na primjer belgijski Loi sur le crédit à la consommation 12 juin 1991; danski Zakon br. 398 od lipnja 1996; za Njemačku: Verbraucherkreditgesetz, 17.12. 1990; Francuska: Loi 78-22 sur Crédit à la consommation 10 janvier 1978; Italija: Testo Unico bancario d.lg. n.385, 1.9.1993.

²³ Vidi obrazloženje prijedloga Smjernice u: in: Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the harmonization of the laws, regulations and administrative provisions of the Member states Concerning credit for consumer, Brussels, 11.09.2002, COM (2002)443 final, str. 5.

²⁴ Ibid., str. 4.

²⁵ REIFNER U. Harmonization of Cost Elements of the Annual Percentage Rate of Charge, APR, Project No.: AO-2600/97/000169, par. 2.

Istraživanja su pokazala da se mogu pojaviti značajni otkloni (u iznosu od 10, 20% ili više) ovisno o tome kako strogo zemlje članice definiraju sastav troškovne baze. Također je iskazano da u praksi oko 30% standardnih troškova koje plaća potrošač nije prikazano u obračunu efektivne kamatne stope.²⁶ Stoga Prijedlog Smjernice cilja na izmjenu obračunskih konvencija, ali i na uključivanje (isključivanje) pojedinih troškova iz troškovne baze.

5. Prijedlog izmjene Smjernice o potrošačkim kreditima i pitanje financijske transparentnosti

5.1. Nove definicije

Iako promjene u polju primjene smjernice nisu u fokusu ovog rada, vrlo važna izmjena odnosi se na obuhvaćanje osiguranja potraživanja (kredita) u polje primjene.²⁷ Prijedlog smjernica definira sporazum o osiguranju potraživanja kao ugovor koji je akcesoran u odnosu na kredit, kod kojeg davatelj osiguranja daje osiguranje ili obećaje dati osiguranje ispunjenja kredita koji je dodijeljen fizičkoj ili pravnoj osobi.

Definicija pojma “(potrošačev) ukupan trošak kredita” (*total cost of credit to the consumer*) pretrpio je izmjenu. Prijedlog Smjernice ide za time da pobroji tipične troškove koji se pojavljuju: kao što su “obeštećenja, provizije, porezi i druge naknade koje potrošač mora platiti za kredit” (*indemnities, commissions, taxes and other kind of the charge which the consumer has to pay for the credit*). Ipak, lista je primjerna,²⁸ što otvara mogućnost različitog dimenzioniranja troškovne baze i umanjuje harmonizacijske napore.

U Prijedlogu Smjernice našli su se i neki novi pojmovi, kao što su:

- iznos koji naplaćuje zajmodavac (*sums levied by creditor*);
- ukupna kamatna stopa zajma (*total lending rate*);
- nominalna kamatna stopa (*borrowing rate*);
- ostatak vrijednosti (*residual value*);
- (*drawdown*) povučena kreditna tranša
- ukupan iznos kredita (*total amount of credit*).²⁹

Prva dva pojma omogućuju potrošaču (prvi u nominalnom iznosu, a drugi u postotku) da utvrdi koje troškove plaća zajmodavcu za njegovu uslugu dodjele kredita, odvojeno od troškova koji su inače povezani s dodjelom kredita (javnobilježničke pristojbe, naknade za sredstva osiguranja kredita, provizije posrednicima, troškovi neobvezatnog osiguranja).

²⁶ Ibid., par. 5.

²⁷ Vidi čl. 1 Prijedloga Smjernice, str. 34 i Explanatory Memorandum, str. 8.

²⁸ Vidi čl. 2 (g) Prijedloga Smjernice, str. 35 i Explanatory Memorandum, str. 9.

²⁹ Vidi čl. 2 (i - n) Prijedloga Smjernice, str. 35.

Pojam nominalne kamatne stope (*borrowing rate*) označava kamatnu stopu koja se koristi da bi se izračunalo anuitet koji odražava povučenu kreditnu tranšu i vrijeme u kojem je tranša isplaćena. Naznaka te stope omogućit će potrošačima da provjere koju kamatnu stopu plaćaju u određenom razdoblju. Naime, neke su zemlje članice prilikom implementacije smjernice optirale za efektivnu kamatnu stopu uz primjenu ekvivalentne metode konverzije ako se radilo o dugoročnom kreditu. Te su zemlje željele izbjeći da se periodična rata obračunava na nebrojeno mnogo načina uz korištenje različitih *pro rata temporis* metoda. Druge zemlje dopuštaju nominalnu periodičnu ratu uz primjenu proporcionalne metode konverzije. Ovaj pojam je zadržan da bi ga se razlikovalo od *lending rate* ili ukupne kamatne stope.³⁰

Pojam *residual value* se uobičajeno upotrebljava kod *leasinga*. Plaćanje ostatka vrijednosti u situaciji u kojoj se koristi opcija kupnje treba omogućiti potrošaču da postane vlasnik financiranih stvari.

Pojam povlačenje kredita (tranša kredita- rata isplaćenog kredita) *credit drawdown* predstavlja iznos kredita koji se može jednokratno povući u bilo koje vrijeme, dok ukupan iznos kredita (*total amount of credit*) – označava gornji iznos (plafon) kredita – tj. predstavlja ukupan iznos kredita.

5.2. Informacije o annual percentage rate – APR prije i prilikom sklapanja ugovora

Sadržaj informacija koje treba dobiti potrošač prije sklapanja ugovora o kreditu reguliran je u Prijedlogu smjernice.³¹ Potrošaču se mora dati informacija o APR i taj izračun mora biti identičan onom koji je kasnije uvršten u ugovor, osim ako je ovaj kasniji izračun obavljen na temelju ugovornih elementata koji nisu bili poznati u vrijeme kada je informacija dana. Potrošač mora također znati na temelju kojih pretpostavki je taj izračun izvršen.

Prilikom sklapanja ugovora zahtijeva se opsežna i obvezatna lista informacija. Osim imena ugovornih strana, u ugovoru moraju biti iskazani svi

³⁰ Vidi Explanatory Memorandum, str. 9.

³¹ Vidi listu podataka iz čl. 6 (2) Prijedloga Smjernice. Lista posebno treba sadržavati: "... a) the sureties and insurance required; b) duration of the credit agreement; c) the amount, number and frequency of payments to be made; d) the recurrent and non-recurrent charges, including additional non-recurring costs which the consumer has to pay on concluding a credit agreement such as taxes, administrative costs, legal fees and assessment costs with regard to the sureties required; e) total amount of credit and the conditions governing drawdown of the credit; f) where applicable, the cash price of the financed goods and services and the down payment due and the residual value; g) where applicable, the borrowing rate, the conditions governing the application of this rate and any index or reference rate applicable to the initial borrowing rate, as well as periods, conditions and procedures for varying the borrowing rate; h) the annual percentage rate of charge and the total lending rate, by means of representative example mentioning all financial data and assumptions used for calculating the said rates; i) the period for the right of withdrawal."

podaci o izračunu efektivne kamatne stope kao i sve pretpostavke na temelju kojih je izračunata u vrijeme sklapanja ugovora. U obvezne podatke ulaze i podaci sadržani u tzv. tablici amotrizacije. Što se tiče troškova, potrebno je iskazati koji troškovi nisu uzeti u obzir prilikom izračunavanja efektivne kamatne stope, a potrošač ih mora platiti pod određenim okolnostima (npr. iznos ugovorne kazne zbog zakašnjenja - *defaulting charges*) i sl. Ostali sastojci ugovora vezani su za određenje prava na odustanak, vraćanje kredita prije dospelosti i sl.

5.3. Posebno o APR, troškovima, ukupnoj stopi zajma i nominalnoj kamatnoj stopi

U Prijedlogu Smjernice postoje posebna pravila koja pokazuju na koji se način izračunava realna godišnja kamatna stopa.³² Ranije prihvaćena formula zadržana je, ali se upotrebljava nova terminologija kako bi se pojmovni aparat potreban za izračun uskladio s novim predlaganim pojmovnim aparatom. Efektivna kamatna stopa iskazuje na godišnjoj osnovi sadašnju vrijednost svih obveza (*commitments*) bilo sadašnjih bilo budućih.

Kako bi se realna godišnja kamatna stopa mogla izračunati, potrebno je odrediti ukupan trošak kredita (*total cost of credit*). Neki se troškovi ne uzimaju u obzir prilikom izračuna kao što su iznosi zateznih kamata (*default charges*). Drugi se troškovi računavaju u troškovnu bazu, kao što su obeštećenja (*indemnities*), provizije, porezi bez obzira da li ih potrošač plaća zajmodavcu ili nekoj drugoj osobi (nadležnom organu, posredniku). Prijedlog Smjernice presumira da su svi troškovi uključeni u troškovnu bazu, ako nisu na jasan način izdvojeno prikazani u ugovoru o kreditu. To se na primjer odnosi na troškove za vođenje računa na kojem se vode uplate i isplate, troškove korištenja kartica za istu svrhu i troškove koji su općenito povezani s naložima za uplatu i isplatu.

Poseban status imaju troškovi koji se odnose na premije osiguranja.³³ Propis predviđa da se i premije moraju računati u troškovnu bazu ako se ugovor o osiguranju sklapa i u vrijeme kada i ugovor o kreditu. Neke su države obračunom obuhvatile sva "obvezatna" osiguranja (*compulsory*), pri čemu se pojavilo pitanje razgraničenja neobvezatnih. Novo pravilo na neki način eliminira tu dilemu zbog toga što u troškovnu bazu računava sve premije koje su plaćene u vrijeme sklapanja ugovora o kreditu, bez obzira radilo se o obvezatnim ili neobvezatnim osiguranjima. Međutim, osigurnine (*gains*) za slučaj smrti, invalidnosti, bolesti ili nezaposlenosti nisu obuhvaćene izračunom APR.

Brojne su presumpcije koje se uvode u Prijedlog Smjernice kako bi se omogućio izračun APR kad god u ugovoru nedostaje neki parametar.

³² Vidi čl. 12 Prijedloga Smjernice, str. 43 i Explanatory Memorandum, str. 17-19.

³³ Vidi čl. 12 (2) Prijedloga Smjernice, str. 43.

Potrošač mora biti obaviješten o tim presumpcijama svaki puta kada se izračun obavlja na temelju njih. Međutim neke presumpcije, koje su bile sadržane u Smjernici, su sada napuštene. Ukupan iznos kredita mora po novom pravilu biti uvijek iskazan u ugovoru i ne može se presumirati, kao što je to bilo moguće prema Smjernici. Međutim, zadržane su presumpcije koje se odnose na broj rata i plan otplate.

Tako, primjerice, ako ugovor o kreditu daje potrošaču mogućnost da se cjelokupan iznos kredita isplati odjednom, tada se za potrebe izračuna realne godišnje kamatne stope ta okolnost uzima u obzir pri obračunu, bez obzira da li je do toga stvarno i došlo. To zbog toga što inače zajmodavac nije u mogućnosti kada obračunava APR uzeti to unaprijed u obzir. Zato mora presumirati da je cijeli iznos isplaćen odmah kako bi takav ugovor mogao usporediti s tradicionalnim zajmom.

Slična presumpcija postoji za vrijeme vraćanja kredita. Ako se vrijeme vraćanja kredita ne može utvrditi na temelju ugovornih odredbi ili iz sredstava vraćanja kredita, presumira se da je vrijeme vraćanja kredita godina dana. Ako ugovor, naprotiv, predviđa više od jednog datuma za vraćanje kredita za potrebe izračuna kamatne stope, uzima se u obzir najraniji datum otplate.

Kako je nominalna kamatna stopa jedini element u obračunu realne godišnje kamatne stope koji može varirati, ako je ugovorom predviđena varijabilna kamatna stopa, ali se ta varijabilnost ne može kvantificirati u vrijeme kada se izračunava realna godišnja kamatna stopa, tada vrijedi presumpcija da je nominalna kamatna stopa fiksna za sve vrijeme trajanja ugovora o kreditu.

Kada je u pitanju *total lending rate* iz koje potrošač vidi koliko plaća zajmodavcu za njegovu kreditnu uslugu, odvojeno od onoga što plaća trećim osobama, tada se u troškovnu bazu obračunavaju i sljedeći troškovi: kamata koja se plaća zajmodavcu, troškovi vođenja kredita i servisiranje kreditne partije, premije osiguranja kredita. Premije osiguranja koje plaća potrošač pri sklapanju ugovora o kreditu uzimaju se u obzir ako je zajmodavac taj koji bira osiguratelja i zahtijeva osiguranje. Međutim, ako je osiguranje neobvezatno, tada premija ne čini komponentu troškovne baze. Troškovi koji se odnose na javnobilježničke pristojbe, poreze, upisnine (*registration fees*) ne uzimaju se u obzir (primjerice troškovi upisa registarskog založnog prava na predmetu osiguranja kredita).

Nominalna kamatna stopa je kamatna stopa koja isključuje sve ostale troškove. Prijedlog Smjernice propisuje čak i na koji način ona može varirati, tako da banka odnosno zajmodavac ne može to činiti po svojoj diskrecijskoj ocjeni. Periodi tijekom kojeg nominalna kamatna stopa može varirati moraju biti naznačeni u ugovoru o kreditu. Zatim, varijabilna nominalna kamatna stopa ne može varirati izvan tih perioda te mora varirati samo prema ugovorenom indeksu ili drugoj referentnoj stopi. Osim nominalne kamatne stope, niti jedan drugi trošak ne može varirati i nezamislivo je da variraju

troškovi (provizije, biljezi, poštarina i sl.). O svakoj promjeni (nominalne) kamatne stope potrošač mora biti obaviješten u pisanom obliku ili na drugom trajnom mediju (*other durable medium*). Takva promjena nužno obuhvaća nov izračun realne godišnje kamatne stope nove *total lending rate* i tamo gdje je potrebno nove amortizacijske tablice.

5.4. Nepoštene ugovorne odredbe u vezi s financijskim uglavcima

Posebno je interesantan pristup europskog zakonodavca kojim se pokušalo izraditi posebne crne klauzule unošenjem kojih ugovor postaje ništav, a sve se one pretežno tiču nedopuštenih načina obračuna kamatne stope. Ovaj popis klauzula treba shvatiti kao dodatak sivoj listi nepoštenih klauzula koja je propisana u Smjernici 93/13/EEC o nepoštenim ugovornim odredbama,³⁴ a ne kao zamjena za tu listu.

Prva (crna) klauzula odnosi se na praksu kada banka uvjetuje dodjelu kredita potrošaču depozitom novca (ili vrijednosnog papira) ili kupnjom vrijednosnih papira ili drugog financijskog instrumenta. Na taj način zajmodavac uvećava svoju dobit, a koliko, to ovisi o vrijednosti depozita u odnosu na kredit i drugih uvjeta u vezi s depozitom. Takva je klauzula dopustiva jedino ako potrošač ostvari istu kamatnu stopu na depozit kao što je u ugovorena realna godišnja kamatna stopa na kredit.

Drugi način stvaranja pritiska na potrošača jest obvezivati ga da sklopi drugi ugovor s njime ili posrednikom ili trećom osobom koju zajmodavac odredi. Ta je klauzula dopustiva jedino ako su troškovi sklapanja tih ugovora uključeni u cjelokupan trošak kredita.

Sljedeće je pravilo da samo nominalna kamatna stopa može biti varijabilna, stoga bi varijabilnost, primjerice, provizije bila ništava. Što se tiče varijabilnosti nominalne kamatne stope, ta varijabilnost ne smije diskriminirati potrošača. Zatim, koncept varijabilnosti treba biti u vezi s inicijalnom nominalnom stopom predloženom u vrijeme sklapanja ugovora i mora uključivati sve oblike smanjenja (*all forms of rebate*) ili druge pogodnosti, inače se smatra crnom klauzulom.

³⁴ Vidi Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, OJ 1993 L 95/29. O klauzulama koje ovlašćuju banku na jednostranu izmjenu ugovora vidi: LOMNICKA E. "Unilateral Variation in Banking Contracts", u: CARTWRIGHT P. (ur.) *Consumer Protection in Financial Services*, The Hague-London- Boston, 1999, str. 99-122.

6. Financijska transparentnost potrošačkog zajma u hrvatskom pravu i praksi

6.1. Pravni okvir – ZZP v. ZB i njihovi provedbeni propisi

Potrošački zajam nalazi se u Glavi VIII. ZZP-a. Kao što je ranije napomenuto, ZZP zajmodavcem smatra ne samo banku već i “svaku osobu ili skupinu osoba koja u okviru svoje djelatnosti ili svoga zanimanja sklapa s potrošačima ugovore o zajmu”. To će, dakle, najčešće biti banka (u kojem slučaju se radi o kreditu), ali može biti i druga (pravna ili fizička) osoba. Kako određene elemente ovog ugovora s potrošačima ZB, kao i propisi doneseni temeljem ZB-a i ZZP-a potrebno je te propise dovesti u vezu da bi se mogao ocijeniti stupanj zaštite koju uživaju potrošači, i ocijeniti kada će se koji od njih primjenjivati.³⁵ ZZP smatramo, vrijedi kao *lex generalis* za sve potrošačke zajmove, a kada su zajmodavci banke, treba još primijeniti i ZB kao *lex specialis*. Pri tom *lex specialis* ne bi mogao mijenjati prava potrošača koja mu priznaje *lex generalis*, na njihovu štetu. U središtu interesa ovog rada jesu propisi koji reguliraju pitanje financijske transparentnosti, posebice oni koji uređuju transparentno iskazivanje realne godišnje kamatne stope prije i pri sklapanju ugovora te način njezina obračuna.³⁶

6.2. Informacije o realnoj godišnjoj kamatnoj stopi (RGKS) (prije i) pri sklapanju ugovora o potrošačkom zajmu

6.2.1. Presumpcije potrebne za izračun RGKS

ZZP regulira obvezu obavještanja potrošača o RGKS-u kod oglašavanja na sličan način kao i europski zakonodavac. Svako oglašavanje, prema čl. 63. ZZP-a bez obzira radi li se o ponudi za sklapanje ugovora ili ne, istaknuto u poslovnim prostorijama ili dostavljeno potrošaču na neki drugi način, a kojim netko nudi odobravanje potrošačkog zajma, bilo neposredno ili putem neke druge osobe, mora sadržavati godišnju kamatnu stopu, navod o svim drugim troškovima zajma te navod o realnim godišnjim kamatama. Te se informacije ponavljaju u samom ugovoru o potrošačkom zajmu, kao bitni sastojak ugovora iz čl. 59. ZZP-a.³⁷

³⁵ O hrvatskom pravu u odnosu na europsko prije donošenja ZZP-a: PETRIĆ, S. *Zaštita potrošača u bankovnim kreditnim poslovima u hrvatskom pravu u odnosu na pravo Europske unije*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 2002. br. 1-2 (65-66), str. 115-150.

³⁶ Općenito o pitanjima vezanim za način obračuna kamata vidi kod: GIUNIO, M. A. *Zatezne kamate u hrvatskom pravu, sudskoj praksi i u projekciji*, Zbornik radova, 42. susret pravnika Opatija 2004., str. 111-146, posebice 134-136, te 140-145. Vidi i raniji rad istog autora: GIUNIO, M. A. *Ugovorne o zatezne kamate (propisi, praksa i problemi)*, Zbornik Pravnog fakulteta u Rijeci (1991) vol. 22 br.1, str. 433-469.

³⁷ Ugovor treba naročito sadržavati: odredbu o iznosu zajma, odredbu o godišnjoj kamatnoj stopi i pretpostavkama pod kojima se godišnja kamatna stopa može promijeniti, odredbu o

Zakon sadrži niz presumpcija (čl.60. ZZZP-a) koje su zapravo “pretpostavljeni bitni elementi” potrošačkog zajma, a potrebni su upravo za izračun RGKS. Naime, realna godišnja kamatna stopa izračunava se s obzirom na okolnosti koje postoje u trenutku sklapanja ugovora o zajmu. Zakonske presumpcije primjenjuju se kada ugovor ne sadrži podatke koji su potrebni za obračun RGKS. Primjerice, ako u ugovoru ne postoji podatak o iznosu odobrenog zajma, tada se za potrebe izračuna realne godišnje kamate smatra da je odobren zajam u iznosu od 15.000,00 kuna (čl.60. st. 5. ZZZP-a). U svjetlu onoga što se predlaže u Prijedlogu Smjernice, ovaj će propis domaćeg prava pretrpjeti izmjenu jer presumiranje odobrenog iznosa kredita prema Prijedlogu Smjernice nije više moguće. Prema drugoj presumpciji, ako u ugovoru o zajmu nije izričito navedeno vrijeme na koje je odobren zajam, niti se ono može odrediti na temelju ostalih odredaba ugovora za potrebe izračuna realne godišnje kamate, smatra se da je kredit odobren na godinu dana (čl.60. st. 6. ZZZP-a.). Dakle, ova je presumpcija oboriva, jer se taj podatak može izvoditi iz ostalih odredbi ugovora. U pogledu ovog rješenja nema u Prijedlogu Smjernice promjene, tako da vrijedi ista presumpcija.

U ZZZP-u je regulirana situacija kada ugovor o zajmu sadrži odredbu kojom je predviđena mogućnost promjene kamatne stope i iznosa, odnosno razine ostalih troškova sadržanih u realnim godišnjim kamatama. U tom slučaju za potrebe izračuna realne godišnje kamate smatra se da će do ispunjenja ugovora o zajmu kamate i ostali troškovi koji ulaze u realne godišnje kamate ostati nepromijenjeni (čl. 60. st. 4. ZZZP-a). Ovaj propis biti će sigurno potrebno promijeniti s obzirom da prema Prijedlogu Smjernice jedino nominalna kamatna stopa može varirati, a ostali elementi potrebni za izračun kamatne stope ne mogu (pogotovo ne troškovi).

Situacija u kojoj je ugovorom predviđeno da će zajmodavac isplatiti potrošaču odobreni iznos u nekoliko rata zakonodavac rješava na način da se za potrebe izračuna realne godišnje kamate na zajam, smatra da je cjelokupan iznos zajma isplaćen na dan isplate prvog obroka. To je rješenje u potpunosti u skladu s Prijedlogom Smjernice.

6.2.2. Troškovi koji ne ulaze u izračun RGKS-a

Naš zakonodavac u čl. 61. st. 2. ZZZP-a navodi troškove koji ne ulaze u pojam “ukupnih troškova zajma”, replicirajući čl. 1a. st. 2. Smjernice. Tim troškovima nisu obuhvaćeni iznosi *ugovornih kazni* koje je potrošač dužan

troškovima koji se u vrijeme sklapanja ugovora naplaćuju te pretpostavkama pod kojima se ti troškovi mogu promijeniti, odredbu o realnim godišnjim kamatama na zajam (efektivnoj kamatnoj stopi), odredbu o pretpostavkama pod kojima realna godišnja kamata na zajam može biti promijenjena, odredbu o iznosu, broju i razdoblju ili datumu otplate pojedinih obroka zajma, odredbu o ukupnom trošku zajma, odredbu o obvezi i uvjetima štednje ili pologa novca, ako je to pretpostavka za odobrenje zajma, godišnji kamatnjak za zajam i kamatnjak za sredstva pologa ako je polog pretpostavka za odobrenje zajma, odredbu o sredstvima osiguranja plaćanja, odredbu o pretpostavkama i postupku raskida ugovora o zajmu.

platiti u slučaju neispunjenja neke od odredaba ugovora o zajmu, zatim troškovi *transfera novca na račun potrošača*, te inače *novčanih doznaka*. Osim toga time ne bi bili obuhvaćeni niti troškovi računa na koji je potrošač dužan uplaćivati obroke zajma, osim ako potrošaču nije bila ostavljena mogućnost odabira želi li otvaranje takvog posebnog računa, a troškovi tog računa nerazumno su visoki. Dalje, ukupnim troškom zajma nisu obuhvaćeni ni troškovi *članarina* za sudjelovanje u određenim udrugama ili skupinama koji ne proizlaze iz ugovora o zajmu, a utječu na uvjete ugovora o zajmu. U pogledu troškova *osiguranja isplate zajma*, oni također ne ulaze u ukupni trošak, osim iznimno troškova osiguranja ugovorenog za slučaj smrti, bolesti ili gubitka zaposlenja potrošača, ali pod uvjetom da je iznos troškova osiguranja ugovorenog za te slučajeve, uključujući kamate i druge troškove, jednak ili manji od ukupnog iznosa kredita te ako je to osiguranje bilo uvjet za odobrenje zajma. Konačno, ako je riječ o potrošačkom zajmu za kupnju proizvoda ili usluge, tim troškovima nisu obuhvaćeni troškovi različiti od prodajne cijene proizvoda ili usluge za čiju se kupnju zajam odobrava, a koje bi potrošač, na temelju ugovora o kupnji tih proizvoda ili usluga, ionako bio dužan platiti bez obzira plaća li ih svojim ili pozajmljenim novcem.

6.3. Iskazivanje efektivne kamatne stope na kredite i depozite prema odluci HNB-a

Još prije donošenja ZZP-a HNB je, temeljem zakonskog ovlaštenja sadržanog u čl.174. ZB-a, donijela Odluku o jedinstvenom iskazivanju efektivne kamatne stope na kredite i depozite,³⁸ (dalje: Odluka HNB-a). Po svom polju primjene odluka se primjenjuje ne samo na kredite već i na depozite, ali po naravi stvari obvezuje samo banke, a ne i ostale zajmodavce.

Odluka obvezuje banku na izračun efektivne kamatne stope uz predočenje javnosti i klijentu. Svaki oglas ili ponuda za sklapanje ugovora, bilo u prostorijama banke bilo u medijima, koji izravno ili neizravno predočuju kamatnu stopu ili neki drugi iznos koji se smatra dijelom cijene kredita moraju sadržavati podatak i o efektivnoj kamatnoj stopi. Taj podatak *ne smije biti manje uočljiv* od drugih, iako se može koristiti kratica. Iskaz o efektivnoj kamatnoj stopi banka treba dati *u pisanom obliku*, osim ako nije riječ o komunikaciji putem telefona. Ona se klijentu predočava *unaprijed*, prije sklapanja ugovora o kreditu, odnosno prije primanja zahtjeva za odobrenje kredita. Još se zahtijeva da u ugovoru postoji odgovarajuća odredba iz koje će biti razvidno da je klijent upoznat s uvjetima kredita i efektivnom kamatnom stopom *te da mu je uručena otplatna tablica*.

³⁸ NN br. 74/03.

Što se tiče samog načina obračuna efektivne kamatne stope, prema istoj odluci mjerodavan je složeni kamatni račun. To znači da se kamate izračunavaju (od promjenjive glavnice, tj. od glavnice) – na promjenjivu glavicu, tj. glavicu koja se uvećava za kamate iz prethodnog obračunskog razdoblja.³⁹ Nadalje, primjenjuje se tzv. dekurzivni način obračuna kamata. Pri takvom obračunu, kamata se obračunava i pribraja glavnici na kraju obračunskog razdoblja. Kamata se obračunava od početne vrijednosti, tj. od glavnice s početka osnovnog razdoblja kapitalizacije (obračunskog razdoblja). Kada se primjenjuje složeno ukamaćivanje, moguće je primijeniti onu istu kamatnu stopu koja se primjenjuje kod jednostavnog ukamaćivanja (proporcionalni kamatnjak) ili pak konformni kamatnjak. Konformni kamatnjak je povoljniji za dužnika (tj. potrošača kod ugovora o kreditu) od relativnog kamatnjaka ako se kamate obračunavaju za razdoblja kraća od razdoblja na koje se odnosi nominalni kamatnjak (npr. kamatnjak je izražen na godišnjoj razini, a obračun kamata je mjesečni).⁴⁰

Odluka rješava pitanje iskazivanja efektivne kamatne stope koju se razumije kao razliku između zbroja konačnih vrijednosti uplata kreditoru (primatelju depozita) i zbroja početnih vrijednosti isplata korisniku kredita, iskazanu kao postotni udio u zbroju početnih vrijednosti isplata korisniku kredita (deponentu) izraženu na godišnjoj razini.

Odluka precizira i troškove koji se ne uzimaju u obzir za potrebe izračuna efektivne kamatne stope. To su: javnobilježničke pristojbe, naknada za pribavljanje zemljišno-knjižnog izvodka, troškovi procjene vrijednosti pokretnina i nekretnina, premije osiguranja ili druge naknade povezane s garancijama i drugim jamstvima kojima se zaštićuje kreditor od mogućih rizika, naknade za pribavljanje različitih uvjerenja, potvrda, dozvola i rješenja nadležnih tijela i organa, zatezne kamate ili bilo koji drugi troškovi ili penali proizašli iz korisnikova nepridržavanja uvjeta ugovora, troškovi poštarina, telegrama i telefaksa i ostale slične naknade i provizije.

U odnosu na ovu sada već opsoletnu odluku zapaža se da se specifikacija troškova koji ne ulaze u obračun efektivne kamatne stope razlikuje od one iz Prijedloga Smjernice, jer će premije po novom rješenju ulaziti u obračun, ako se plaćaju u vrijeme sklapanja ugovora o zajmu, bez obzira jesu li obvezatnog ili neobvezatnog karaktera.

³⁹ Za razliku od toga o jednostavnim kamatama radi se ako se u obračunskom razdoblju kamate izračunavaju uvijek na istu glavicu.

⁴⁰ Konformni kamatnjak je onaj kamatnjak koji za istu glavicu daje (jednaki) – ekvivalentni iznos kamata bez obzira vrši li se obračun u vremenskim razdobljima dužim ili kraćim od razdoblja na koje se odnosi nominalni kamatnjak.

6.4. Odluka o jedinstvenoj metodi izračuna realne godišnje kamatne stope na potrošačke kredite

Ova odluka temelji se na zakonskom ovlaštenju sadržanom u čl. 60. st. 8 ZZZP-a, prema kojoj, ministar nadležan za gospodarstvo, u suglasnosti s ministrom nadležnim za financije, treba propisati jedinstvenu metodu obračuna realne godišnje kamate. Pri donošenju ZZZP-a izgubilo se iz vida da propis o načinu obračuna realne (efektivne) kamatne stope već postoji te je samo trebalo preispitati njegovu usklađenost sa smjernicom. Odluka o jedinstvenoj metodi izračuna realne godišnje kamatne stope na potrošačke kredite⁴¹ donesena je 23. veljače 2005, a primjenjuje se na sve zajmodavce "koji nude potrošačke kredite potrošačima u RH, uključujući i banke kada nude potrošačke kredite." Zatim se u nastavku propisuje da banke na ovu vrstu kredita također primjenjuju i propise koji su temeljeni na zakonu kojim se propisuje poslovanje banaka, iz čega proizlazi da ista ne stavlja izvan snage Odluku HNB-a.

S time u vezi postavlja se nekoliko pitanja. Naoko formule sadržane u dvjema opisanim odlukama nisu istovjetne, iako je polazna formula uvijek istovjetna. Međutim od suštinskog je značenja koji se sve podaci uzimaju kao novčani izdaci, odnosno primici. Odluka HNB-a regulira pitanje koji se troškovi **ne** uzimaju u obzir prilikom obračuna EKS, ali to ne čini nova odluka. Znači li to da kao regulatorna dopuna vrijedi ona lista troškova iz ZZZP-a? Ako da, valja primijetiti da se ona razlikuje od liste troškova prema Odluci HNB-a. Te razlike rezultirat će i u razlikama u izračunu kamatne stope. Dalje, Odluka HNB-a polazi od postojanja "sigurnosnog pologa". To je svota koja ostaje kod kreditora, i za taj iznos se stvarni iznos primljenog kredita umanjuje. Ako se prilikom izračuna polazi od toga da je ukupan iznos kredita jednak stvarno dodijeljenom kreditu kojem se pribraja (sustegnuti) dio sigurnosnog pologa, tada dolazi do prividnog smanjenja realne kamatne stope. S obzirom da po smislu takav sigurnosni polog čini trošak kredita, taj bi iznos trebalo odbiti kako bi se RGKS izračunala prema stvarno dodijeljenom kreditu. Kako ovo pitanje nije na adekvatan način riješeno ni po staroj ni po novoj formuli (nema transparentnog iskazivanja), nužne su izmjene u tom pravcu. U kojoj je mjeri moguć utjecaj sigurnosnog pologa na konačan izračun, prikazano je idućem dijelu rada.

7. Efektivna kamatna stopa na kredite – ekonomski i financijski aspekt

7.1. Pojmovno određenje kamatne stope i kamatnjaka

Kamatna stopa na kredit je u postotku izražen odnos između kamate koja se obračunava za dano razdoblje, najčešće godinu dana i glavnice kredita.

⁴¹ NN 30 /2005.

Za davatelja kredita kamata je prinos na danu glavnicu, a za primatelja, kamata je trošak. Pored troškova kamate u aktivnostima financiranja kreditom javljaju se i drugi troškovi, npr. različite naknade oko pridobivanja i servisiranja kredita koje se direktno plaćaju davatelju kredita, troškovi osiguranja otplate kredita, bilo da su dio ugovornog odnosa između davatelja kredita i osiguravatelja ili ugovornog odnosa korisnika kredita i osiguravatelja, zatim naknade za pribavljanje uvjerenja, dozvola, procjena i rješenja nadležnih tijela, i koje se ne plaćaju direktno davatelju kredita, ali su nužan uvjet realizacije kreditnog odnosa, te ostale naknade, pristojbe, troškovi i provizije. Kako su navedeni drugi troškovi postali sve značajniji u prosudbi korisnika kredita o stvarnoj cijeni kredita, a i u konkurentnoj poziciji davatelja kredita, nužno je osigurati vjerodostojnu informaciju o njima i njihovom utjecaju na stvarnu cijenu kredita. To je ujedno i jedan od temeljnih ciljeva pravnih akata na razini Europske unije kojima se reguliraju potrošački krediti (87/102/EEC, 90/88/EEC, 98/7/EC), kao i hrvatskog zakonodavstva koje preuzima kriterije europskog zakonodavstva. Tome u prilog ide konstatacija iz prijedloga nove smjernice EU⁴², u kojoj stoji da godišnja stopa troška kredita (*annual percentage rate of charge*) mora uključivati kamatu i sve troškove korisnika, te biti usporediva. Zato je nužno da se izračunava na jedinstven način, a što usprkos promjenama smjernice 98/7/EC nije bio slučaj. Primjer za to je osiguranje kredita koje je uvjet realizacije kreditnog odnosa, ili provizije plative posrednicima, ili takse plative pri sklapanju i (ili) realizaciji kreditnog ugovora. Nejasnost u tretmanu obveznosti, odnosno izvjesnosti ovih ili sličnih novčanih tokova povezanih s kreditima omogućavala je državama članicama različitu praksu u oblikovanju osnove utvrđivanja kreditnog troška. Pojam *total cost of credit to the consumer* iz prijedloga nove smjernice uključuje sve novčane izdatke korisnika kredita u vezi s kreditom, bez obzira da li ih on plaća davatelju kredita, posrednicima ili trećim osobama.

Ono što se prvo uočava u razmatranju pravnih propisa u segmentu efektivne kamatne stope jest nedovoljna pojmovna izdiferenciranost. Prvi primjer je upravo spomenuti pojam ukupnog troška kredita ili kreditnog troška. Iz sadržaja tog pojma vidi se da se ne radi o troškovima kao ekonomskom pojmu⁴³, već o novčanim izdacima. Trošak ili rashod je različit od izdatka (novčanih odljeva), te s njim može biti u različitom odnosu. U kreditnom odnosu, u anuitetu kao novčanom izdatku trošak je kamata sadržana u anuitetu, a glavnica sadržana u anuitetu je samo novčani izdatak.

⁴² Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning credit for consumers, 2002/0222(COD), p. 5.

⁴³ Trošak je vrijednosno iskazana uporaba određenog inputa u poslovnom procesu, čija je svrha stvaranje učinka. Širi pojam je rashod koji osim troškova uključuje i ona smanjenja ekonomskih koristi koja nisu u vezi s stvaranjem učinaka, ali se suprotstavljaju prihodima u ostvarenju ekonomske dobiti.

Odnosno, anuitet je novačni izdatak koji u sebi sadrži glavnicu i trošak kamate. Pojam kreditnog troška u Smjernici po svojem je sadržaju novčani izdatak povezan s kreditom, ali se on dosljedno ne primjenjuje, pa određeni novčani izdaci povezani s kreditom ipak ne ulaze u okvir tako definiranog kreditnog troška. S druge strane, u pojam kreditnog troška može ući i ono što nije eksplicitni novčani izdatak, npr. depozit za osiguranje kredita koji se ušteže od glavnice ustupljene korisniku kredita. Stoga bi u ekonomskom smislu od pojma ukupnog troška kredita bio dosljedniji pojam eksplicitnih i implicitnih (direktnih ili indirektnih) izdataka u vezi s kreditom.

Nominalna kamatna stopa je stopa prinosa koju je davatelj kredita deklarirao kao zahtijevanu cijenu ustupanja svote glavnice kredita pod uvjetima (rok i način otplate) definiranim ugovorom o kreditu. Zbog činjenice da se u vezi s kreditom osim anuiteta, koji u sebi sadržava kamatu po nominalnoj stopi, javljaju i drugi eksplicitni i implicitni izdaci, uveden je pojam efektivne ili stvarne kamatne stope koja treba korigirati (uvećati) nominalnu kamatnu stopu i time korisniku kredita dati vjerodostojnu informaciju o stvarnoj cijeni kredita. I ovdje je jasno da se više ne radi o kamatnoj stopi kao ekonomskom pojmu, već o postotno izraženoj cijeni kredita na određenoj vremenskoj razini (najčešće godišnjoj), koja u sebi ne sadržava samo kamatu, već i ostale izdatke u vezi s kreditom. Stoga bi u ekonomskom smislu od pojma efektivne kamatne stope bio dosljedniji pojam efektivne stope izdataka u vezi s kreditom.

Uz nominalnu i efektivnu kamatnu stopu pojavljuje se i pojam realne kamatne stope, kao inačice efektivne ili stvarne kamatne stope. U tom je smislu ispravno reagiranje Hrvatske narodne banke⁴⁴ po kojem ovaj pojam nije primjeren jer se ekonomski smisao pojma realne stope (kamatne, prinosa, rasta i sl.) veže uz inflaciju, odnosno korekciju nominalnih stopa za inflacijske učinke. Kako se u hrvatskoj bankarskoj praksi ugovaranje varijabilne kamatne stope najčešće veže za odnos kune prema EUR-u, a ne prema inflaciji, korištenje pojma realne stope u ovom kontekstu razmatranja nije primjereno ni u sasvim posrednom smislu, iako je blisko potrošačima, jer u kolokvijalnom značenju pojam realnog obilježava nešto što je najbliže objektivnoj istini.

Sljedeći primjer nedovoljne pojmovne izdiferenciranosti jest izjednačavanje pojmova kamatne stope i kamatnjaka. U metodologiji izračuna efektivnog kamatnjaka⁴⁵ navedeno je da je *“efektivni kamatnjak ona kamatna stopa primjenom koje se diskontirani novčani primici izjednačuju s diskontiranim novčanim izdacima koji se odnose na dane kredite, odnosno primljene depozite, tj. ona kamatna stopa primjenom koje se diskontirana*

⁴⁴ Iz obrazloženja Upute za primjenu Odluke o jedinstvenoj metodi izračuna realne godišnje kamatne stope na potrošačke kredite iz Nacrta prijedloga Odluke o jedinstvenoj metodi izračuna realne godišnje kamatne stope na potrošačke kredite.

⁴⁵ Odluka o jedinstvenom iskazivanju efektivne kamatne stope na kredite i depozite, Narodne novine 56/2001., 87/2001.

serija neto novčanih tokova izjednačuje s nulom". Kao što je već navedeno, kamatna stopa je odnos između kamate koja se obračunava za dano razdoblje, najčešće godinu i glavnice – izraženo u postotku. Kamatnjak ili kamatni faktor množitelj je glavnice kojim se ona prevodi u konačnu vrijednost pri danoj kamatnoj stopi na kraju danog razdoblja, najčešće godine. Ako je naprimjer godišnja kamatna stopa 15%, tada je kamatnjak 1,15.

7.2. Izračun efektivne stope izdataka u vezi s kreditom

Odlukom o jedinstvenoj metodi izračuna realne godišnje kamatne stope na potrošačke kredite⁴⁶ propisano je da se *“realnom godišnjom kamatnom stopom na godišnjoj razini izjednačava sadašnja vrijednost svih budućih i postojećih obveza dogovorenih između zajmodavca i potrošača”*. Ovakvom definicijom se potrošače još više udaljava od vjerodostojne informacije o stvarnoj cijeni kredita jer se novčani tokovi u vezi s kreditom sužavaju na obveze dogovorene između zajmodavca i potrošača. Odlukom⁴⁷ Hrvatske narodne banke novčanim tokom kod kreditnog odnosa smatra se *“razlika između svih uplata u korist kreditora (primitaka banke) i svih isplata u korist korisnika kredita (izdataka banke) tijekom određenog razdoblja. Novčani tokovi uključuju svaki novčani transfer između korisnika kredita i kreditora, a katkad i treće osobe, koji je izravno vezan uz odobrenje kredita, odnosno koji je dio uvjeta korištenja kredita (npr. isplata glavnice, otplatna rata, jednokratna provizija za odobrenje kredita, naknada za servisiranje kreditne partije i sl.) ili koji uvjetuje odobravanje kredita (npr. naknada za obradu kreditnog zahtjeva)”*. Unatoč ovakvoj definiciji propisani su novčani tokovi koji se ne uključuju u izračun efektivne kamatne stope iako se bez njih ne može realizirati kreditni odnos. To su sljedeći:⁴⁸

- troškovi procjene vrijednosti nekretnina i pokretnina
- premije osiguranja ili druge naknade povezane s garancijama i drugim jamstvima kojima se zaštićuje kreditor od mogućih rizika
- javnobilježničke pristojbe
- naknada za pribavljanje zemljišnoknjižnog izvataka
- naknada za pribavljanje različitih uvjerenja, potvrda, dozvola i rješenja nadležnih tijela i organa
- zatezne kamate ili bilo koji drugi troškovi ili penali proizašli iz korisnikova nepridržavanja uvjeta ugovora o kreditu
- poštarina, troškovi telegrama i telefaksa te
- ostale slične naknade i provizije.

⁴⁶ Narodne novine 30/2005., članak II.

⁴⁷ Odluka o izmjenama i dopunama odluke o jedinstvenom iskazivanju efektivne kamatne stope na kredite i depozite, Narodne novine 111/2001.

⁴⁸ Odluka o jedinstvenom iskazivanju efektivne kamatne stope na kredite i depozite, str.10.

Isključeni novčani tokovi odnose se najvećim dijelom na nužne izdatke korisnika kredita prema trećim osobama, a koji bi za potrebe dobivanja vjerodostojne informacije o stvarnoj cijeni kredita trebali biti uključeni u izračun. Budući da njihova visina može biti različita, ovisno o cijenama pribavitelja pojedinih usluga, mogla bi se standardizirati i kao takva uključiti u izračun.

Sukladno odluci *realna godišnja kamatna stopa* na potrošačke kredite izračunava se prema matematičkoj formuli:

$$\frac{K = m}{\sum_{k=1}^m} \frac{A_k}{1 + i^{t_k}} = \frac{K' = m'}{\sum_{k'=1}^{m'}} \frac{A'_{k'}}{1 + i^{t_{k'}}$$

K je broj isplate zajma

K' je broj obroka otplate ili plaćanja troškova

A_K je iznos isplate zajma broj K

A'_{k'} je iznos obroka otplate ili plaćanja troškova broj Kμ

Σ je zbroj

m je broj zadnje isplate zajma

m' je broj zadnjeg obroka otplate ili plaćanja troškova

t_k je vremenski razmak, izražen u godinama ili dijelovima godine, između datuma isplate zajma br. 1 i sljedećih isplata zajma od br. 2 do m

t_{k'} je vremenski razmak, izražen u godinama ili dijelovima godine, između datuma isplate zajma br. 1 i otplata zajma ili plaćanja troškova od br. 1 do mμ

i je kamatna stopa koja može biti izračunata (algebarski, sukcesivnim aproksimacijama ili kompjutorskim programom) ako su ostali uvjeti u jednadžbi poznati iz ugovora ili na drugi način.

Prikazana formula osnovana je na matematičkom obrascu diskontiranja *i* u tom smislu sukladna je formulama iz europskih smjernica. Pri tome je manje važno da li se u izračunu koristi stvarni ili uprosječni broj dana, jer takva činjenica zanemarivo utječe na rezultat. No, zbog informatičke podrške u suvremenom bankovnom poslovanju oportuno je koristiti stvarni broj dana. Osnovu složenog kamatnog računa na kojima je zasnovana metodologija izračuna možda je suviše u propisima ilustrirati kroz primjere, jer se primjerima ionako ne mogu obuhvatiti sve varijante iz stvarnosti. Kamatna stopa može biti ugovorena kao dekurzivna ili anticipativna,⁴⁹

⁴⁹ U nekim je propisima izračun definiran kao dekurzivan, što ne onemogućuje ugovaranje kamatne stope kao anticipativne. U tom se slučaju anticipativna stopa pretvara ekvivalentnu, nominalno višu dekurzivnu.

obračun ispodgodišnje ili iznadgodišnje kamate je u pravilu konformni⁵⁰, otplata kredita može biti početkom ili krajem ugovorenih razdoblja otplate (polugodišnje, kvartalno, mjesečno itd). Ilustriranje matematičke procedure izračuna podsjeća na zamagljivanje “sadržaja” procedure, a to su inputi od kojih se oblikuju neto novčani tokovi. Prosječni korisnik kredita ionako ne razumije izračun, ali je važno da dobije punu informaciju o njemu – izračun anuiteta, otplatni plan, neto novčane tokove, te izračun efektivne stope izdataka u vezi s kreditom.

Kao što je već navedeno, hrvatskom metodologijom izračuna efektivne kamatne stope propisano je da je efektivna kamatna stopa “ona kamatna stopa primjenom koje se diskontirana serija neto novčanih tokova izjednačuje s nulom”. Ovdje se radi o pronalaženju interne stope rentabilnosti, kao objektivne matematičke veličine kao mjere efektivne kamatne stope ili stvarne cijene kredita. Također je propisano da je “kod kredita ta stopa dodatno prilagođena jednokratnim ekvivalentom utjecaja diskontiranih novčanih primitaka i izdataka po osnovi novčanog pologa koji služi za osiguranje naplate kredita”. Ovo posljednje zaslužuje detaljniju analizu izloženu u nastavku.

7.3. Utjecaj novčanog pologa za osiguranje naplate kredita na efektivnu kamatnu stopu

Kada je u ugovoru o kreditu definirana obveza sigurnosnog pologa, za koji se u praksi obično umanjuje raspoloživa svota dobivenog kredita, to za korisnika kredita predstavlja novčani odljev ili smanjeni novčani priljev po osnovi odobrenog kredita. Kada je po isteku kreditnog odnosa, odnosno po otplati kredita takav sigurnosni depozit “oslobođen”, odnosno stavljen na raspolaganje korisniku kredita, to je za njega ekvivalent novčanog priljeva ili smanjenog odljeva na kraju roka otplate kredita. Budući da se ugovorena nominalna kamatna stopa obračunava na ukupnu svotu kredita, a ne umanjenu za sigurnosni polog, a sam sigurnosni polog ukamaćuje se s simboličnom kamatnom stopom u odnosu na nominalnu kamatnu stopu na kredit, to sigurnosni polog ima vrlo značajan utjecaj na stvarnu cijenu kredita. Da bi se izbjeglo vjerodostojno iskazivanje ovog utjecaja, a ipak pokazala namjera vjerodostojnosti, sigurnosni polog se u propisanoj metodologiji odvađa od kredita, te se propisuje naprijed navedeno jednokratno prilagođavanje efektivne kamatne stope utjecaju sigurnosnog novčanog pologa.

⁵⁰ Ekvivalentan ugovorenoj kamatnoj stopi – drugi način izračuna je relativni koji za kraća razdoblja od razdoblja za koje je definirana ugovorena kamatna stopa daje višu stopu od ekvivalentne, a za dulja razdoblja od razdoblja za koje je definirana ugovorena kamatna stopa daje nižu stopu od ekvivalentne. Primjer: ako je godišnja kamatna stopa 12%, tada je polugodišnja relativna 6%, a polugodišnja konformna 5,83%.

Za ilustraciju razlike između stvarnog utjecaja sigurnosnog pologa i utjecaja kojeg iskazuje propisana metodologija u nastavku je oblikovan pojednostavljeni primjer kreditnog odnosa koji kao ugovornu odredbu sadrži i sigurnosni polog.

Primjer:

Svota kredita (glavnica) = 200.000 kn; realizacija 1.06.2004.

Nominalna kamatna stopa = 10% godišnje, dekurzivno, konformni ispodgodišnji obračun

Rok otplate = 3 godine, otplata polugodišnja, krajem razdoblja

Trošak obrade kredita, osiguranja i ostale naknade davatelju kredita na dan realizacije = 3.500 kn

Trošak servisiranja kreditne partije, plaća se pri svakoj uplati anuiteta = 35 kn

Sigurnosni polog = 30.000 kn (15% odobrenog kredita), ukamaćuje se po godišnjoj stopi od 2%, vraća se korisniku kredita na dan uplate posljednjeg anuiteta

Izračun anuiteta i otplatni plan kredita:

Polugodišnja konformna kamatna stopa = 4,88%

$$a = 200.000 * \frac{1,0488^6 (1,0488 - 1)}{1,0488^6 - 1} = 39.253,55$$

Otplatni plan kredita:

Datum	Anuitet	Kamata	Glavnica	Ostatak duga
1.06.2004.				200.000,00
1.12.2004.	39.253,52	9.761,77	29.491,75	170.508,25
1.06.2005.	39.253,52	8.322,31	30.931,21	139.577,04
1.12.2005.	39.253,52	6.812,59	32.440,93	107.136,11
1.06.2006.	39.253,52	5.229,19	34.024,33	73.111,78
1.12.2006.	39.253,52	3.568,50	35.685,02	37.426,76
1.06.2007.	39.253,52	1.826,76	37.426,76	0
Ukupno:	235.521,12	35.521,12	200.000,00	

U nastavku je prikazana otplatna tablica s izračunanom internom stopom rentabilnosti koja se prema propisanoj metodologiji⁵¹ naziva postotna godišnja stopa. Postotna godišnja stopa koja izjednačuje neto novčani tok s nulom iznosi 11,22% (izračunano kompjutorskim programom).

Ukamaćeni sigurnosni polog po godišnjoj kamatnoj stopi od 2% = 31.836,24 kn

⁵¹ Modificirana prema primjeru iz Odluke o jedinstvenom iskazivanju efektivne kamatne stope na kredite i depozite.

Otplatna tablica s izračunanom postotnom godišnjom stopom:

Datum	Opis	Novčani tok	Diskontirani novčani tok (11,219%)	Diskontirana isplata kredita	Diskontirani tokovi sigurnosnog pologa
1.06.2004.	Isplata kredita	-200.000,00	-200.000,00	200.000,00	
1.06.2004.	Sigurnosni polog	30.000,00			30.000,00
1.06.2004.	Naknade na dan realizacije kredita	3.500,00	3.500,00		
1.12.2004.	1. anuitet	39.253,52	37.215,74		
1.12.2004.	Servisiranje partije	35,00	33,18		
1.06.2005.	2. anuitet	39.253,52	35.294,03		
1.06.2005.	Servisiranje partije	35,00	31,47		
1.12.2005.	3. anuitet	39.253,52	33.461,79		
1.12.2005.	Servisiranje partije	35,00	29,84		
1.06.2006.	4. anuitet	39.253,52	31.733,92		
1.06.2006.	Servisiranje partije	35,00	28,30		
1.12.2006.	5. anuitet	39.253,52	30.086,51		
1.12.2006.	Servisiranje partije	35,00	26,83		
1.06.2007.	6. anuitet	39.253,52	28.532,93		
1.06.2007.	Servisiranje partije	35,00	25,44		
1.06.2007.	Povrat sigurnosnog pologa	-31.836,24			-23.141,39
UKUPNO:			0	200.000	6.858,61

Prema propisanoj metodologiji postotna godišnja stopa se dodatno prilagođava jednokratnim ekvivalentom utjecaja diskontiranih novčanih primitaka i izdataka po osnovi novčanog pologa koji služi za osiguranje naplate kredita, a koji se izračunava po propisanoj formuli:

$$\text{EKS} = \text{PGS} * \frac{\text{UDIK}}{\text{UDIK} - \text{UDTSP}}$$

EKS = efektivna kamatna stopa
 PGS = postotna godišnja stopa
 UDIK = ukupne diskontirane isplate kredita
 UDTSP = ukupni diskontirani tokovi sigurnosnog pologa

$$11,22 * \frac{200.000,00}{200.000,00 - 6.858,61} = 11,22 * 1,0355 = 11,62$$

Iz primjera vidimo da je nominalna kamatna stopa zbog utjecaja ostalih metodologijom prizvanih izdataka s 10% uvećana na 11,22% godišnje stope, a zbog utjecaja sigurnosnog pologa prema propisanoj metodologiji na 11,62% efektivne kamatne stope.

Da je sigurnosni polog tretiran kao novčani tok, a što on u svojoj suštini i jest, tada bi efektivna kamatna stopa kao diskontna stopa koja ukupan neto novčani tok izjednačuje s nulom (interna stopa rentabilnosti) iznosila 14,28%:

Otplatna tablica s izračunanom efektivnom kamatnom stopom (po metodologiji uključenja sigurnosnog pologa u novčane tokove):

Datum	Opis	Novčani tok	Diskontirani novčani tok (14,276%)
1.06.2004.	Isplata kredita	-200.000,00	- 200.000,00
1.06.2004.	Sigurnosni polog	30.000,00	30.000,00
1.06.2004.	Naknade na dan realizacije kredita	3.500,00	3.500,00
1.12.2004.	1. anuitet	39.253,52	36.713,24
1.12.2004.	Servisiranje partije	35,00	32,73
1.06.2005.	2. anuitet	39.253,52	34.349,90
1.06.2005.	Servisiranje partije	35,00	30,63
1.12.2005.	3. anuitet	39.253,52	32.126,95
1.12.2005.	Servisiranje partije	35,00	28,65
1.06.2006.	4. anuitet	39.253,52	30.058,85
1.06.2006.	Servisiranje partije	35,00	26,80
1.12.2006.	5. anuitet	39.253,52	28.113,60
1.12.2006.	Servisiranje partije	35,00	25,07
1.06.2007.	6. anuitet	39.253,52	26.303,84
1.06.2007.	Servisiranje partije	35,00	23,45
1.06.2007.	Povrat sigurnosnog pologa	-31.836,24	- 21.333,51
UKUPNO:			0

Primjer pokazuje da bi ispravnim tretmanom sigurnosnog pologa bilo vidljivo da je stvarna cijena kredita znatno viša (14,28%) nego što se to pokazuje prema propisanoj metodologiji izračuna efektivne kamatne stope (11,62%).

Propisana metodologija korekcije postotne godišnje stope za jednokratni ekvivalent utjecaja diskontiranih novčanih primitaka i izdataka po osnovi sigurnosnog pologa osigurava veći utjecaj na efektivnu kamatnu stopu ako je udjel sigurnosnog pologa u svoti kredita veći, ako je kamatna stopa na sigurnosni polog niža i ako je razdoblje ukamaćivanja pologa dulje, ali se stopa tog utjecaja vrlo degresivno povećava u odnosu na povećanje veličine pologa. U primjeru je sigurnosni polog iznosio 15% kredita. U sljedećoj tablici je prikazana efektivna kamatna stopa po propisanoj metodologiji i po metodologiji uključenja sigurnosnog pologa u novčane tokove za udjele sigurnosnog pologa od 25% i 50%:

Usporedba efektivnih kamatnih stopa po dvije metodologije izračuna:

Visina (i udjel u kreditu) sigurnosnog pologa	Efektivna kamatna stopa	
	Propisana metodologija	Metodologija uključenja sigurnosnog pologa u novčane tokove
30.000 (15%)	11,62	14,28
50.000 (25%)	11,90	17,64
100.000 (50%)	12,67	41,71

Primjer pokazuje kako je razlika između efektivnih kamatnih stopa po dvije metodologije veća ako je udjel sigurnosnog pologa u kreditu veći.

Mišljenja smo da bi uključenje sigurnosnog pologa u novčane tokove osiguralo vjerodostojnu informaciju o stvarnoj cijeni kredita, a koju propisana metodologija ne omogućuje.

8. Zaključci

Propisi koji reguliraju pojmove koji se koriste pri izračunu kamatne stope nisu dovoljno pojmovno ujednačeni i precizni, pa korištenje određenog pojma često ne upućuje na isti sadržaj. Propisi o načinu obračuna efektivne kamatne stope nisu ostvarili kvalitativni pomak u odnosu na metodologiju HNB-a, pa se u tom segmentu mogu pozivati na propisanu metodologiju. Ta metodologija, međutim ne osigurava obračun efektivne kamatne stope kao stvarne cijene kredita.

Efektivnu stopu izdataka u vezi s potrošačkim i svakim drugim kreditom, ili tzv. efektivnu kamatnu stopu trebalo bi obračunavati na osnovi svih novčanih tokova koji se javljaju u vezi s kreditnim odnosom, bez obzira da li se oni ostvaruju direktno između primatelja i davatelja kredita, ako

su uvjet za nastanak i realizaciju kreditnog odnosa. Neki od ovih novčanih tokova mogu se procjenjivati, te nije nužno da su zasnovani na stvarnim izdacima. Samo tako se može dobiti objektivna (stvarna) cijena kredita.

Sigurnosni polog kao uglavak kreditnog ugovora predstavlja također novčani tok, koji bi u izračunu efektivne kamatne stope trebalo tretirati jednako kao i svaki drugi novčani tok. Propisana metodologija HNB-a umanjuje utjecaj sigurnosnog pologa na iskazanu efektivnu kamatnu stopu, čime korisnik kredita dobiva pogrešnu informaciju o cijeni kredita kao nižoj od objektivne (stvarne) cijene.

Dorada propisa kojima se uređuje način obračuna kamatne stope morala bi uključivati i precizno uređenje tzv. crnih klauzula, kojima bi se ništavošću sankcionirali uglavci potrošačkih kreditnih ugovora, kojima, primjerice, banka uvjetuje dodjelu kredita potrošaču depozitom novca (ili vrijednosnog papira) ili kupnjom vrijednosnih papira ili drugog financijskog instrumenta. Takav bi uglavak trebalo dopustiti jedino ako potrošač ostvari istu kamatnu stopu na depozit kao što je u ugovorena realna godišnja kamatna stopa na kredit. Također, zajmodavci često pridržavaju pravo jednostrane izmjene financijskih uvjeta ugovora. Prema rješenju iz Smjernice samo nominalna kamatna stopa može biti varijabilna. Uglavak o, primjerice, varijabilnosti provizije bio bi ništav. Ova bi rješenja trebalo pretočiti u naše pravo.

Summary

CALCULATION OF INTEREST RATE IN CONSUMER CREDITS – OPEN QUESTIONS OF CROATIAN LAW AND FINANCIAL PRACTICE

Rules that regulate notions used in interest rate calculations are not sufficiently unambiguous and precise; consequently the use of a certain notion does not always relate to the same content. Rules on calculation of effective interest rate do not contain qualitatively new solutions in relations to already existing methodology of the Croatian National Bank (CNB). However, this methodology does not ascertain calculation of effective interest rate as the real price of credit.

Effective rate of costs related to consumer credits - and any other credit - or the so called effective interest rate, should be calculated on the basis of all financial transactions that take place in relation to certain credit, regardless of whether they occur directly between creditor and debtor, as long as these transactions are a necessary condition for creation and realization of the credit. Certain financial transactions may be estimated, and there is no need to establish their real (exact) cost. This is the only method of calculating objective (real) price of a credit.

Safety deposit as a condition of crediting contract is a financial transaction that should be treated as any other financial transaction in calculation of

effective interest rate. Existing methodology of the CNB reduces the impact of safety deposit on the declared effective interest rate, providing wrong information to debtor on credit price rendering it lower than objective (real) price.

Revision of rules regulating calculation of interest rate should also concern precise determination of the so-called black clauses, i.e., provisions declaring void any contractual clauses in consumer credits that condition approval of a consumer credit with deposit of certain amount of money (or of securities), or with purchase of security or other financial instrument. Such a contractual provision should be allowed only if the same interest rate is applied on consumer's deposit as the agreed real annual interest rate on credit. According to provisions of the Directive, only nominal interest rate may vary. Contractual clause on, for example, variability of commission should be void. All of these solutions should be incorporated in our law.

Key words: *consumer credit, calculation of interest rate, effective interest rate, real annual interest rate, consumer protection.*

Zusammenfassung

ABRECHNUNGSART DES ZINSFUSSES BEIM VERBRAUCHERDARLEHEN – OFFENE FRAGEN DES KROATISCHEN RECHTS UND DER FINANZPRAXIS

Die Vorschriften, die die Begriffe regulieren, die bei der Ausrechnung des Zinsfußes benutzt werden, sind begrifflich unzureichend vereinheitlicht und ungenau, so dass der Gebrauch eines bestimmten Begriffs oft nicht auf denselben Inhalt hinweist. Vorschriften über die Abrechnungsart des effektiven Zinssatzes sind kein qualitativer Schritt fortwärts hinsichtlich der Methodologie der HNB (*Kroatische Nationalbank*), so dass ich mich in diesem Segment auf die vorgeschriebene Methodologie berufen kann. Diese jedoch stellt die Abrechnung des effektiven Zinssatzes nicht als wirklichen Preis des Kredits sicher.

Der effektive Satz der Ausgaben, verbunden mit dem Verbraucher- oder jedem anderen Kredit oder der sog. effektive Zinssatz sollten auf Grund aller Geldbewegungen, die in Verbindung mit dem Kreditverhältnis auftauchen, abgerechnet werden, ungeachtet dessen ob sie direkt zwischen dem Empfänger und Verleiher des Kredits realisiert werden, wenn sie Bedingung für den Beginn und die Realisierung des Kreditverhältnisses sind. Einige dieser Geldbewegungen können überbewertet werden, so ist es nicht nötig, dass sie auf wirklichen Ausgaben begründet sind. Nur so kann ein objektiver (wirklicher) Preis des Kredits erhalten werden.

Die Sicherheitseinlage als Kapital des Kreditvertrages stellt ebenfalls eine Geldbewegung dar, die bei der Ausrechnung des effektiven Zinssatzes

gleich wie jede andere Geldbewegung behandelt werden sollte. Die vorgeschriebene Methodologie der HNB mindert den Einfluss der Sicherheitsanlage auf den ausgewiesenen effektiven Zinssatz, wodurch der Nutzer des Kredits eine falsche Information über den Preis des Kredits als niedriger als der objektive (wirkliche) Preis erhält.

Die Fertigstellung der Vorschriften, durch die die Abrechnungsart von Zinssätzen bestimmt wird, sollte auch eine genaue Regulierung der sog. Schwarzen Klauseln einschließen, durch deren Ungültigkeit das Kapital der Verbraucherkreditsverträge sanktioniert würde, wodurch beispielsweise die Banken für die Zuteilung eines Kredits an den Verbraucher ein Deposit von Geld (oder Wertpapieren) oder den Kauf von Wertpapieren oder anderer finanzieller Instrumente als Bedingung stellen. Solches Kapital sollte nur zugelassen werden, wenn der Verbraucher auf das Deposit den gleichen Zinssatz realisiert wie der festgelegte reale jährliche Zinssatz für den Kredit. Auch behalten sich die Verleiher oft das Recht auf einseitige Änderungen der finanziellen Bedingungen des Vertrags vor. Nach den Beschlüssen der Richtlinien kann nur der nominale Zinssatz variabel sein. Das Kapital wäre beispielsweise bei der Variabilität der Provision nichtig. Diese Entscheidung sollte in unser Recht einfließen.

Schlüsselwörter: *Verbraucherdarlehn, Zinssatz, effektiver Zinssatz, realer jährlicher Zinssatz, Verbraucherschutz.*

Sommario

MODALITÀ DI CALCOLO DEL TASSO DI INTERESSE NEI PRESTITI AL CONSUMO – QUESTIONI APERTE DI DIRITTO CROATO E PRASSI FINANZIARIA

Le norme che regolano i concetti utilizzati nei calcoli del tasso di interesse non sono sufficientemente univoche e precise, conseguentemente l'uso di determinate nozioni non può sempre riguardare lo stesso contenuto. Le regole sul calcolo del tasso di interesse effettivo non contengono qualitativamente nuove soluzioni in relazione alla metodologia esistente della Banca Nazionale Croata (*Hrvatska Narodna Banka, HNB*). Tuttavia questa metodologia non assicura il calcolo del tasso di interesse effettivo come costo reale del credito.

Il tasso effettivo dei costi riguardanti i crediti al consumo e qualsiasi altro credito, ovvero il cosiddetto tasso di interesse effettivo, dovrebbe essere calcolato sulla base di tutte le operazioni finanziarie che hanno luogo in relazione a determinati crediti, senza riguardo se avvengono direttamente tra creditore e debitore, a patto che queste operazioni siano una condizione per la creazione e l'esecuzione del credito. Alcune operazioni finanziarie possono essere stimate, e non c'è bisogno di stabilire il loro costo reale

(esatto). Questo è l'unico metodo di calcolo del costo oggettivo (reale) di un credito.

Il deposito di sicurezza come condizione del contratto di credito è un'operazione finanziaria che dovrebbe essere trattata come qualunque altra operazione finanziaria nel calcolo del tasso di interesse effettivo. La metodologia esistente della *HNB* riduce l'impatto del deposito di sicurezza sul tasso di interesse effettivo dichiarato, fornendo informazioni errate al debitore sul costo del credito che lo rendono più basso del costo oggettivo (reale).

La revisione delle norme regolanti il calcolo del tasso di interesse dovrebbe concernere anche la precisa determinazione delle cosiddette clausole nere, ad esempio le disposizioni dichiaranti nulla qualsiasi clausola contrattuale nei crediti al consumo che condizioni l'approvazione di un credito al consumo con il deposito di una determinata somma di denaro (o di carte valori), o con l'acquisto di assicurazione o altro strumento finanziario. Tale disposizione contrattuale dovrebbe essere consentita solo se lo stesso tasso di interesse è applicato al deposito del debitore come tasso di interesse annuale reale convenuto sul credito. Secondo le disposizioni della Direttiva, solo il tasso di interesse nominale può variare. Ad esempio le clausole contrattuali sulla variabilità della commissione dovrebbero essere nulle. Tutte queste soluzioni dovrebbero essere incorporate nel nostro diritto.

Parole chiave: *prestito di consumo, tasso di interesse, tasso di interesse effettivo, tasso di interesse annuale reale, tutela del consumatore.*